

МЕХАНІЗМ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ / ЗЕМСЬКОЇ СЛУЖБИ У ВЕЛИКОМУ КНЯЗІВСТВІ ЛИТОВСЬКОМУ У XVI ст. (НА ПРИКЛАДІ КНЯЗЯ ФЕДОРА МИХАЙЛОВИЧА ЧОРТОРИЙСЬКОГО)

БЛАНУЦА АНДРІЙ
(Київ)

Рід князів Чорторійських на середину XV ст. посідав одне із пріоритетних місць у соціально-політичній ієрархії Волині та ВКЛ. Про це, зокрема, свідчить один із документів, що відклався у Литовській метриці. Так, у «Порядку написання листів до панів-рад, урядників і всього рицарства, шляхти Великого князівства Литовського» за 1551 р. князі Чорторійські стояли другими після князя Дубровицького у списку, що стосувався Волині¹.

Влітку 1534 р. кн. Ф. М. Чорторійський звернувся до великого князя литовського з проханням звільнити його від земської служби, обумовлюючи таку причину різкого погіршення зору ще на Сеймі ВКЛ та «ино, дей, тая фороба еше его не оминула и болшей ку шкоде здоровья его привела». Сигізмунд I Старий постановив «тую службу нашу на свое местце мает он послати с(ы)на своего, кн(я)зя Ивана, так слушне и рядне, яко бы сам мелехати с тым почтом слуг своихъ, которы повинен з ыменей своих водле реєстров земских ставити» і направив листа гетьману ВКЛ пану Юрію Миколайовичу Радзивілу від 27.06.1534 р., у якому наказував йому: «твоя бы м(и)л(о)сть о том еи того с(ы)на его со всеми слугами его на той службе н(а)шой при себе мель»².

¹ Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 28 (1522–1552 гг.): Кніга запісаў 28. / Падрыхтоўка да друку і навук. апарат: В. Мянжынскі, У. Свяжынскі. Мн., 2000. № 151. С. 193–194.

² Российская национальная библиотека. Отдел рукописей. Фонд 293. Опись 1. Единица хранения 69. Лист 1–1 об. Оpubліковано: Памятники истории Восточной Европы. Источники XV–XVI в. Т. VI: Радзивилловские акты из собрания Российской национальной библиотеки. Первая половина XVI в. / Составитель тома М. М. Кром. М.; Варшава, 2002. С. 82–83.

Інші документи вказують на високий статус князя у ВКЛ. Зокрема, про це свідчить лист великого князя литовського Сигізмунда I Старого, яким він у травні 1514 р. розпоряджався щодо прибуття членів пани-ради на з'їзд до Єйшишок, у якому князь Ф. М. Чорторийський у реєстрі направлених листів числився окремо від інших князів, панів і зем'ян Волинської землі¹. Тож попередні заслуги князя на урядовій службі, вочевидь, були враховані при звільненні його від військової служби на схилі літ. Даний розпорядчий лист великого князя литовського демонструє засадничі основи шляхетського землеволодіння у ВКЛ – несення військової служби у винагороду за отримані від влади землі та маєтності². (Блануца А. Земська служба у Великому князівстві Литовському за документами книги записів № 39 Литовської метрики (середина XVI ст.), с. 456–467.).

¹ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 7 (1506–1539): Užrašymų knyga 7. / Parengė I. Ilarienė, L. Karalius, D. Antanavičius (tekst aišlotynųkalba). Vilnius, 2011. № 160. P. 304.

² Про земську службу див.: Блануца А. Земська служба у Великому князівстві Литовському за документами книги записів №39 Литовської метрики (середина XVI ст.) // Український історичний збірник. К., 2009. Вип. 12. С. 456–467.